

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ, ΜΙΑ ΑΠΛΗ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Γράφει ο Δημήτρης Κ. Μπάκας

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της σύγχρονης Δημοκρατίας ο πολίτης αποτελεί το θεμελιώδες υποκείμενο και καθορίζει τη στάση του, είτε με το όραμα που έχει για μια ιδεατή Πολιτεία είτε με την κοινωνική ένταξή του. Ενεργεί είτε ατομικά είτε συλλογικά σε δύο θεσμικές διαστάσεις της Δημοκρατίας: Στη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος σε επίπεδο κρατικών θεσμών και στο καθημερινό δικαίωμα και αξίωση του πολίτη να προσδιορίζει τις πολιτικές αποφάσεις συνεχώς μέσω της ελεύθερης έκφρασής του και όχι μόνο κατά την εκλογική διαδικασία. Η παραπάνω διάκριση είναι δημιουργήμα ιστορικό. Στην αρχέγονη μορφή της άμεσης δημοκρατίας (πόλη - κράτος) συντρέχει η ταύτιση, άρχοντα και αρχομένου. Η άμεση δημοκρατία κατέστη ανεφάρμοστη για λόγους προφανείς. Στο αμιγές αντιπροσωπευτικό σύστημα που διαδέχθηκε τη μοναρχία η πολιτική λειτουργία του πολίτη συνήθως αρχίζει και τελειώνει με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος. Το πεδίο συνάντησης και συν-λειτουργίας εξουσίας και κοινωνίας είναι η εκλογική διαδικασία. Η αυτονομία του πεδίου, όπου συντελείται η πολιτική αντιπροσώπευση έναντι των αντιπροσωπευόμενων πολιτών, οδήγησε σε εκφυλιστικά φαινόμενα, όπως την επαγγελματικοποίηση της πολιτικής, στις κατ' επίφαση δημοκρατικές διαδικασίες και την αποστασιοποίηση των πολιτών από το πολιτικό γίγνεσθαι.

Συμμετοχική Δημοκρατία

Η στεγανή διάκριση εξουσίας και της κοινωνίας ανήκει πια στο παρελθόν. Με την εξέλιξη της δημοκρατίας αναπτύσσεται μια σχετικά πιο άμεση συμμετοχικότητα του πολίτη που συνιστά κατάκτησή του και τον προάγει σε συμπρωταγωνιστή του πολιτικού του γίγνεσθαι. Οι θεσμοί των δημοψηφισμάτων και των κομμάτων οδηγούν προς αυτό το σκοπό. Αναπτύσσεται ένας δημοκρατικός εμπλουτισμός της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας με μια εξαιρετικά κρίσιμη θεσμικά κατοχυρωμένη, δυνατότητα ατομικής και συλλογικής συμμετοχής του πολίτη.

Οι **ελευθερίες** που προστατεύονται από τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν αποτελούν πια μόνον αυτοσκοπό και άμυνα του πολίτη απέναντι στην κρατική εξουσία. Συνιστούν και ένα εργαλείο στα χέρια του πολίτη για άσκηση πολιτικής επιρροής και συμμετοχή του στις παντός είδους πολιτικές διαδικασίες-εκφάνσεις: στην οικονομική, κοινωνική, πνευματική κλπ. ζωή. Τα **θεμελιώδη δικαιώματα** καθίστανται έπαλξη σύμπραξης του πολίτη στη διαμόρφωση των δημόσιων πραγμάτων. Η άσκησή τους είναι νομιμοποιητική της δημοκρατικής λειτουργίας της Πολιτείας. **Το συνταγματικό δικαίωμα καθίσταται και συνταγματικό λειτούργημα και συνιστά το ουσιαστικότερο στοιχείο της σύγχρονης Δημοκρατίας.** Έτσι, η Δημοκρατία άρχισε με τον υπήκοο, πέρασε στον πολίτη-εκλογέα και εξελίχθηκε στον πολιτικό-πολίτη, που διεκδικεί την ενεργό πολιτική του συμμετοχή, δηλαδή έγινε homo politicus. Έτσι αναδόθηκε η νέα μορφή συμμετοχικής Δημοκρατίας εμπλουτισμένη με νέες διαστάσεις και αξιώσεις από τον πολίτη.

Πολιτικός λόγος και πολιτική παιδεία

Στη συμμετοχική δημοκρατία αναφύεται η αδήριτη ανάγκη **πολιτικής παιδείας**, που είναι μέρος της ολιστικής παιδείας. Όταν μιλάμε για πολιτική παιδεία εννοούμε τον πολιτικό λόγο και τέχνη, ήτοι την πολιτική. Δεν υπάρχει έννοια που να έχει παραποιηθεί και να έχει μειωθεί, ως προς το αρχέγονο νόημά της όσο η έννοια της πολιτικής, και μάλιστα τόσο από την επιστήμη, όσο και την πρακτική. Τη χρησιμοποιούν τόσο στη θεωρία της ειρήνης, του πολέμου, των δημοκρατικών καθεστώτων και στη θεωρία των αξιών, αλλά και στη θεωρία της αγοράς. Η πολιτική με κοινή νοηματική ρίζα την πόλη, πολίτη, πολιτισμό και πολιτεία επιβιώνει και σήμερα και νοηματοδοτεί τη σύλληψη της λειτουργίας ολόκληρου του πολιτικού φαινομένου.

Δημοκρατία σημαίνει πολιτική νομιμοποίηση των πολιτειακών αποφάσεων ως συνολική λειτουργία της κοινωνίας. Η πολιτική μετουσιώνει τους θεσμούς από αφηρημένη συνταγματική ρύθμιση σε πραγματικότητα και συναιρεί την ιδέα της δημοκρατίας με την ιστορική της πραγμάτωση σε αδιάρητη ενότητα. Και εδώ τίθεται το ερώτημα: υπάρχει δυνατότητα τυποποίησης ή και εξιδανίκευσης της πολιτικής ως συστήματος αξιών; Τυποποίηση, δηλαδή μια σχηματική κατάταξη μιας ύλης με βάση γενικά και απόλυτα χαρακτηριστικά, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι συνθήκες της εκάστοτε πραγματικότητας είναι αδύνατη, γιατί είναι ανύπαρκτη η σαφής έννοια της γενικής βούλησης του λαού. Εξιδανίκευση με μία εκ των προτέρων αναγνώριση της απόλυτης ποιότητας δεν μπορούμε να μιλήσουμε.

Απλούστατα, γιατί η σύγχρονη δημοκρατία παρουσιάζει σοβαρές παθογένειες, όπως το φαινόμενο της εμπορίας των ειδήσεων και ο πολιτικός λόγος δεν είναι αυτός που πραγματικά είναι, αλλά εκείνος που θέλουν να παρουσιάσουν τα ΜΜΕ. Επίσης, η δια γυμνού οφθαλμού παρατήρηση δεν είναι εφικτή, αλλά φτάνει στον πολίτη-θεατή, όπως την παραποιεί εστιάζοντας ο «μηχανισμός». Επαγωγικά, βρισκόμαστε στο κυρίαρχο φαινόμενο της «ψευδούς αλήθειας», οπότε προκαλείται ένας απόκρυφος χαρακτήρας της δημόσιας και ιδιωτικής πολιτικής.

Οι φορείς των πολιτικών λειτουργημάτων έχουν διάφορο βαθμό «δημοκρατικής ωριμότητας» με δυσδιάκριτα τα όρια της πολιτικής δεοντολογίας και του ιδιωτικού κινήτρου. Ο «πολιτικός συκοφάντης» νομίζει πως βρίσκει τον τρόπο να επιδίδεται στην απόλαυσή του, διεκδικώντας ταυτόχρονα την κοινωνική επιδοκιμασία, ενώ η δημοκρατία είναι το κατεξοχήν πολίτευμα, το οποίο προϋποθέτει πολίτες, οι οποίοι να υπερνικούν την τάση να κάνουν την πολιτική όργανο ιδιωτικής συμπεριφοράς. Το ιδιωτικό πάθος ως κίνητρο δημόσιας συμπεριφοράς παραμορφώνει τους θεσμούς και οδηγεί στην κατάχρηση εξουσίας.

Η γνώση της γνώσης και η σωστή πληροφόρηση, που συνιστούν τα κύρια όπλα άμυνας κατά της απόκρυφης και της ιδιωτικής πολιτικής, είναι δυσχερέστατα. Η διάγνωση της αλήθειας με απόλυτη ορθότητα υπερβαίνει τα γνωστικά όρια του ανθρώπου και κάθε «αλήθεια» τελεί υπό προθεσμία διάψευσης. Η έγκυρη θεμελιωμένη επιστημονική γνώση κρίνεται βασική προϋπόθεση διαμόρφωσης της ελεύθερης πολιτικής βούλησης. Οι επιστήμονες, όμως, ως άτομα είναι ενταγμένοι μέσα στην κοινωνία με πολλαπλές συγκρούσεις, αντιπαραθέσεις και πλουραλισμό και οι ίδιοι είναι μέρος της ενδοκοινωνικής σύγκρουσης. Δεν υπάρχει πιο ανέντιμη ακαδημαϊκή στάση από εκείνη που διεκδικεί απόλυτη πολιτική και κοινωνική ουδετερότητα σε κρίσεις για τα μεγάλα θέματα αξιών της ανθρώπινης συμβίωσης. Η ελευθερία του επιστημονικού λόγου κινδυνεύει, όταν η κοινωνική ένταξη του επιστήμονα αποκρύπτεται και περιορίζεται η προστατευτική λειτουργία της διαφάνειας. Ισχύει πάντα το πανάρχαιο ερώτημα: Η δημοκρατία πρέπει να κυβερνάται από τους πολλούς δηλαδή την εκκλησία του Δήμου ή από τους σοφούς ή ισχύει εκείνο που ο Αριστοτέλης πίστευε: «εν μέρει άρχειν και άρχεσθαι»;

Στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη κατάσταση τα θέματα δεν επιλύονται, αλλά κατά κοινή διαπίστωση προσεγγίζονται. Κάθε απόλυτη γνωμάτευση γίνεται μάλλον από πολιτικό δόλο. Απαιτείται τελικά μια πολιτική και επιστημονική ευθύνη, που εδράζονται στην δημοκρατική συνείδηση των πολιτών και των αρχόντων. Από αυτή τη διαλογική σχέση αναδύεται σε μεγάλο βαθμό η απαιτούμενη αξιοπιστία ως προϋπόθεση δημοκρατικής συμμετοχής των πολιτών. Η ανάδυση εμπιστοσύνης απαιτεί τόσο τους επιστήμονες, όσο και τους άρχοντες, όπως και το μείζον μέρος των πολιτών να έχουν διαμορφωμένο ένα κοινό συναίσθημα του **συν-ανήκειν** σε σύνολο, το οποίο ολοκληρώνεται από εμάς και μάς φροντίζει με τις δυνατότητες που αναδύονται από την αρμονική σύνθεση και τη λειτουργία του.

Όλα αυτά είναι θέματα ολιστικής παιδείας (παιδαγωγίας – ανδραγωγίας). Πράγματι, όταν μιλάμε για δημοκρατικές κοινωνίες αναφερόμαστε όχι στη δημοκρατία ως καθεστώς, αλλά κυρίως στη δημοκρατία ως πολιτισμό και παιδεία. Δηλαδή ως σύνολο παραστάσεων και αξιών που εκφράζει μια αντίληψη για την ύπαρξη της ζωής και του κόσμου. Υπό αυτήν την έννοια, η δημοκρατική παιδεία δεν πρέπει να συγχέεται με την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας ως πολιτικού καθεστώτος. Κοινωνίες με δημοκρατική παιδεία είναι εκείνες που οι συλλογικές παραστάσεις τους επικεντρώνονται στην αναγνώριση του ατόμου ως υπέρτατης αξίας. Υπάρχει σαφώς μια σχέση ανάμεσα στην πολιτική εγκαθίδρυση του δημοκρατικού καθεστώτος (λαϊκή κυριαρχία, αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση, κράτος δικαίου) και στην ανάπτυξη της δημοκρατίας ως παιδείας. Ωστόσο, μπορεί να υπάρχει πολύ μεγάλη απόσταση, ενίοτε ολόκληροι αιώνες, ανάμεσα στην εγκαθίδρυση της δημοκρατίας ως καθεστώτος και στη διάδοση εντός της κοινωνίας των αξιών της δημοκρατικής παιδείας.

Συμπεράσματα

Η Δημοκρατία **συνιστά την πιο λεπτή επινόηση του ανθρώπινου πνεύματος** για την κοινωνική ζωή, καθόσον δημιουργεί συνθήκες αποκέντρωσης και διάχυσης της εξουσίας. Είναι το πιο αποτελεσματικό όπλο που έχει επινοήσει ο άνθρωπος για να αντιμετωπίσει την αφροσύνη και την αλαζονεία που παράγει κάθε υπερβολή. Συνιστά το κορυφαίο πολίτευμα του άριστου μέτρου, της ταπεινότητας και της συμμετοχικότητας του ατόμου. Είναι μια εξελικτική διαδικασία πάντα «εν κινήσει» που δεν είναι ολοκληρωμένη ποτέ. Συνιστά τη ζωτική δύναμη (αρνητική εντροπία) κάθε κοινωνικού συνόλου. Πρέπει καθημερινά να αποδεικνύει ότι είναι «ζωντανή» και πάντα ενεργή. Ως «ζωντανός» οργανισμός συνιστά μια αέναη διεργασία που μοιάζει με ροή ευθύνης σε ρόλο ενέργειας για την τήρηση ζωντανής της Πολιτείας. Είναι ένα **διαρκές άλγλημα και πρόταγμα όλων των μελών** της για να αποδώσει άνθη

και καρπούς σε πεδία, όπως ήθη, ίσες ευκαιρίες και οι ανώτερες μορφές αλληλεπίδρασης των ανθρώπων, σε πεποιθήσεις και θρησκευτικά πιστεύω σε κάθε πτυχή του δημόσιου και ιδιωτικού βίου.

Τα μεγάλα κοινωνικά θέματα, όπως είναι η Δημοκρατία, δεν επιδέχονται μονοσήμαντες λύσεις, αλλά προσεγγίζονται με διαλογική σχέση πολιτικής και επιστημονικής ευθύνης, από την οποία αναδύεται η δημοκρατική ευθύνη. **Η ικανότητα του συμμετέχειν στη δημοκρατική ζωή της Πατρίδας συνιστά αρετή. Είναι θέμα παιδείας και αγωγής και ευδοκιμεί, όπου επικρατούν το άριστον μέτρον, η ταπεινότητα ως αντίδοτο της αλαζονείας και η αποφυγή της δουλικότητας.**

Η δημοκρατική συμβίωση έχει από τη φύση της ένα βαθμό εντροπίας (αταξίας), που οφείλεται στο ότι αποδίδεται ένας βαθμός ατομικής ελευθερίας. Η ενότητα του κοινωνικού σώματος αμφισβητείται διαρκώς, καθόσον στηρίζεται στη συνειδητή πειθαρχία και αυτοπειθαρχία

Η δημοκρατία δεν εξαντλείται στις εκλογές και στα κόμματα. Απαιτείται και η αέναη δημοκρατική παιδεία. Η εξουσία επικεντρώνεται σε επιμέρους εξουσίες που εξισορροπούνται μεταξύ τους και οι ασκούντες την εξουσία είναι εντολοδόχοι και όχι ανεξέλεγκτοι.

Η βασική αρχή της ισότητας της ψήφου δεν συνιστά και απόλυτη ισότητα. Δεν είναι ένα είδος ισοπεδωτικής ομοιομορφίας και πρέπει να θεωρηθεί ως ισονομία, ισοδυναμία και όχι ταυτοσημία και κατάργηση της αριστείας.

Οι υπερβολικές υποσχέσεις και οι φιλόδοξες διακηρύξεις συνήθως γίνονται αρεστές, αλλά δύσκολα υλοποιούνται και απογοητεύουν.

Το δημοκρατικό ιδεώδες σημαίνει αυτοκυβέρνηση, ήτοι απαιτεί αυτοοργάνωση, αυτονομία, αυτοδιαχείριση και συν-ευθύνη στα πάντα. Απαιτεί πολίτες σώφρονες, αγαθούς ώστε να δικαιούνται μερίδιο στη διακυβέρνηση της χώρας. Απαιτεί περισσότερα από όσα είναι συχνά διατεθειμένοι να δώσουν οι πολίτες. Δεν σημαίνει μακαριότητα, ηρεμία, ακινησία και πλήρωση. Ποτέ οι δημοκρατικές κατακτήσεις δεν είναι απόλυτα προστατευμένες. Απαιτείται συνεχής ανησυχία και ακοίμητη εγρήγορση. «Σε ένα κακό δημοκρατικό γίγνεσθαι ακόμη και οι ενάρετοι πολίτες δεν μπορούν να δρουν προς όφελος του συνόλου». **Η Δημοκρατία συνιστά αειφόρο αξία!**

Σήμερα, η παγκοσμιοποιημένη ποικιλόμορφη δημοκρατία αντιμετωπίζει συνεχώς και νέους κινδύνους. Η ανθρώπινη προσωπικότητα έχει τεθεί σε δεύτερη μοίρα έναντι του εμπορικού κέρδους. Η μαζική κουλτούρα έχει κυριαρχήσει της πνευματικής καλλιέργειας. Οι φοβερές ανισότητες σε συνδυασμό με την ακραία ατομοκρατία ενισχύουν τη βαρβαρότητα. Η αγωγή με την κάθετη διδασκαλική έννοια έχει χάσει σημαντικό μέρος από την αίγλη της και την ουσία της λόγω της οριζόντιας διάδοσης καταγιγισμού πληροφοριών και μιμήσεων μέσω των κάθε είδους ΜΜΕ και διαδικτύου.

Εκτιμάται ως απόλυτα επιτακτική μια κοπερνίκεια στροφή στην όλη παιδεία, ώστε να καλλιεργηθεί μεταξύ των πολιτών που λειτουργούν ως μέλη δημοκρατικής πολιτείας πνεύμα αδελφότητας, όμοιο με εκείνο της μικροκοινωνίας, δηλαδή της Οικογένειας. Μόνον σε πνεύμα αδελφότητας βρίσκουν νόημα και μπορούν να εξισορροπηθούν με δίκαιο τρόπο οι αγεφύρωτες διασπαστικές τάσεις που προκαλούνται κατά την εφαρμογή της ατομικής ελευθερίας και ισότητας (βασικές αξίες της δημοκρατίας) και οι αντικρουόμενες συνιστώσες που ανακύπτουν, όπως η διαφορετικότητα, η ατομικότητα, η ταυτοσημία, η μη συγκρισιμότητα και τόσα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα και αγαθά.

Επίλογος

Με τις απόψεις και τις θέσεις που διατυπώθηκαν καταλήγουμε αβίαστα ότι είναι αναγκαία μια διαρκής μέριμνα, φροντίδα και προσπάθεια εκ μέρους όλων μας για μια πληρέστερη και δια βίου ολιστική παιδεία, ώστε δια του παραδείγματος, της γνώσης και της πειθούς να βοηθήσουμε τις νεότερες γενεές στην εμπέδωση του **συνανήκειν**, την **αυτοπραγμάτωσή** τους και τη **σύμπραξη συμμετοχικής δημοκρατίας όλων των πολιτών**.

Δημήτρης Κ. Μπάκας
Μάιος 2019